

Oikeusministeriö on kääntynyt puoleeni ja pyytänyt kirjallista asiantuntijalausuntoani Edunvalvontalainsäädännön ajantasastaamisen jatkohanketta koskevasta oikeusministeriön työryhmän mietinnöstä (Oikeusministeriön julkaisuja. Mietintöjä ja lausuntoja 2026:20). Esitän lausuntonani seuraavan.

Mietinnössä esitetään muun ohella täsmennyksiä holhoustoimilain 64 §:n ja 65 §:n ja edunvalvontavaltuutusta koskevan lain 27 §:ään, jotka koskevat edunvalvonnan ja edunvalvontavaltuutuksen merkitsemistä holhousasioiden rekisteriin. Näiden täsmennysten tarkoituksena on helpottaa edunvalvojan ja edunvalvontavaltuutetun toimintaa sellaisessa sosiaali- tai terveydenhuoltoa koskevassa asiassa, jonka merkitystä päämies ei kykene ymmärtämään. Mietintöön sisältyvät henkikirjoittaja *Kimmo Luojuksen* ja lainsäädäntöneuvos *Eeva Lanton* eriävät mielipiteet.

Ennen kuin pyrin perustelemaan oman kantani edunvalvojan ja edunvalvontavaltuutetun kelpoisuuteen toimia päämiehensä puolesta sote-asioissa ja apteekissa, kerron tarinan suomalaisen perheen arjesta. Läheskään kaikilla henkilöillä, jotka tarvitsevat apua arjen askareissa, ei ole sen enempää edunvalvojaa kuin edunvalvontavaltuutettuakaan. He eivät myös käytä Suomi.fi -järjestelmän sallimaa mahdollisuutta antaa valtuutus jollekin toimia heidän puolestaan. Vaimoni sairasti erittäin vakavaa autoimmuunisairauksiin lukeutuvaa CREST-syndroomaa vuosien ajan. Hän oli kaikkien HUS:sin sairaaloiden potilas, myös HUS:ssin kipuklinikan potilas. Hänelle oli määrätty erilaisia kipulääkkeitä (mm. Oxynorm, Oxycontin, Tramalin, Pregabalin ja kipulaastareita) sairauden aiheuttamiin kiputiloihin. Vuosien ajan minä hain nämä lääkkeet apteekista esittämällä vaimoni sairaskortin. Milloinkaan minulta ei kysytty minkäänlaista valtuutusta tai valtakirjaa apteekissa asioidessani. Vaimoni kuoli 12.8.2025 ja palautin käyttämättä jääneet lääkkeet apteekkiin. Uskon niin, että omaisen toimiminen toisen puolesta on yleistä Suomessa. Jos edunvalvontavaltuutettu on puoliso, hän toimii omaisen roolissa samalla tavalla kuin minäkin, vaikka en ollutkaan puolisoni edunvalvontavaltuutettu. Oikeastaan silloin ei kysytä, onko puolisollla oikeus toimia toisen puolesta, vaan kysymys on pikemminkin puolison velvollisuudesta toimia puolisonsa puolesta. Jos pyörätuoliin sidottu ihminen ei pääse apteekkiin, sinne on mentävä jonkun, kun lääkkeet ovat lopussa.

On varmasti tilanteita, joissa edunvalvoja joutuu toimimaan päämiehensä puolesta sote-asioissa ja apteekissa. Edunvalvonnan voimavaroista johtuen tällaista henkilökohtaista toimintaa päämiehen puolesta on varmasti vähemmän kuin niissä tilanteissa, joissa edunvalvontavaltuutetulla on vain yksi päämies. Ja jos näitä tilanteita voidaan helpottaa laajentamalla edunvalvonnan ja edunvalvontavaltuutuksen rekisteröimistä, niin sehän on vain hyvä asia. Mutta minäkälaisen tunnusmerkistön vallitessa edunvalvoja ja edunvalvontavaltuutettu voisivat sitten toimia päämiehensä puolesta sote-asioissa ja apteekissa? Perusedellytys luonnollisesti on, että tuomioistuin on antanut edunvalvojalla tällaisen laajennetun toimivaltamääräyksen tai asiasta on määrätty edunvalvontavaltuutusta koskevassa asiakirjassa, joka on aktivoitu. Epäselvyydet alkavat tästä hetkestä eteenpäin. Kimmo Luojus aivan oikein perustelee eriävissä

mielipiteessä sitä eroa, joka on tuomioistuimen päätöksellä ja henkilön omalla tahdonilmaisella. Tuomioistuimen voi tehdä ratkaisunsa vastoin sen henkilön tahtoa, jota on haettu edunvalvontaa. Edunvalvontavaltuutus on aina päämiehen oman terveen tahdon ilmaus. Jos edunvalvontavaltuutuksessa päämies oikeuttaa valtuutetun käyttämään hänen puhevaltaansa sote-asioissa ja apteekkiasioissa, tämä on hänen päätöksensä ja sitä tulisi kunnioittaa, eikä kytkeä tätä päätöstä sellaiseen tunnusmerkistöön, jonka olemassa olosta on mahdotonta varmistua. Ehdotan, että lainvalmistelua jatketaan Luojuksen ja Lanton eriävissä mielipiteissä ehdotetulla tavalla.

Mietinnössä ehdotettu ratkaisu, jonka mukaan edunvalvontavaltuutusta koskevassa valtakirjassa voi räätälöidysti keventää edunvalvontavaltuutetun esteellisyyssäännöksiä, on perusteltu ja sellaisenaan kannatettava.

Mietinnössä ei ole ”tunnistettu lapsen edusta lähtevää perustetta lupasääntelyn muuttamiselle”. Tähän viitaten työryhmä ei ole pitänyt perusteltuna ehdottaa muutosta perinnöstä luopumista kokevaan lupasääntöön. Kielteistä kantaa on perusteltu myös viittaamalla siihen, että edunvalvojaa sitoo kuitenkin lahjoituskielto. Mietinnössä on selvä käsitesekaannus. Perinnöstä luopumista koskeva oikeustoimi ei ole lahjoitus, kysymyksessä on oikeustoimi, jolla torjutaan varallisuuden lisäys. Lahjoitus on oikeustoimi, jolla lahjoitetaan pois päämiehelle kuuluvaa varallisuutta. Digi- ja väestötietoviraston tulevaa ratkaisukäytäntöä perinnöstä luopumista koskevissa tapauksissa mietinnön sivulla 35 oleva toteamus ei juurikaan ohjaa, vaikka se on sinänsä perusteltu.

Minä lisäisin sen holhoustoimilain 34 §:n viimeiseksi momentiksi:

Perinnöstä luopumista koskevassa lupaharkinnasta tulee ottaa huomioon kuolinpesän nettovarallisuuden lisäksi myös perittävän omaisuuden hallinnon työläys suhteessa siitä saatavaan taloudelliseen hyötyyn, perittävään omaisuuteen liittyvät muut velvoitteet ja kulut sekä perinnön realisoitavuus.

Helsingissä 7. päivänä toukokuuta 2026

Urpo Kangas

siviilioikeuden professori emeritus